

Branislav Fábry: ZNEUŽÍVANIE TRESTNÉHO PRÁVA A CHARAKTER REŽIMU NA SLOVENSKU

- CZ24 News | 5. června 2021

SLOVENSKO: Na konci mája 2021 sa na Slovensku objavil škandál so zneužívaním moci organizovanou skupinou pôsobiacou v orgánoch činných v trestnom konaní (OČTK). Spúšťačom bola správa Slovenskej informačnej služby (SIS), ktorá tvrdila, že daná skupina mala koordinovať výpovede tzv. kajúcnikov a zneužívať aj ďalšie trestno-právne inštitúty. Správa však nebola až takým veľkým prekvapením, pretože každý, kto sledoval vývoj trestných káuz v minulých rokoch, musel určité podozrenie zo zneužívania štátnej moci nadobudnúť. Problém však už nadobudol také rozmery, že ohrozuje dôveru v právo na Slovensku, a preto začína znepokojovať aj ďalšie štátne orgány. Niektoré z nich sa snažia škandál čo najviac utajiť, iné odstrániť aspoň najvypuklejšie excesy. V súčasnej situácii však iba malé úpravy nepostačia, naopak, bude treba zmeniť viacero predpisov a vytvoriť brzdy a protiváhy v ústavnom systéme, aby sa podobné škandály neopakovali.

Varovania advokátov a sudcov

Otázka zneužívania trestného práva na Slovensku sa v máji 2021 tematizovala najmä po stretnutí skupiny desiatich funkcionárov štátu 17. mája v priestoroch SIS. Objavila sa verzia, že konkrétni vyšetrovatelia a prokurátori sa stretávali a manipulovali trestné konania s pomocou univerzálnych svedkov – kajúcnikov. Tí výmenou za benefity v trestnom konaní usvedčovali kohokoľvek, na koho sa ukázalo. V **správe SIS**, z ktorej výsek v NR SR prečítal B. Kollár a ktorý koluje na Internete, sa uvádza: „... univerzálni svedkovia svojimi účelovo skreslenými výpoveďami v neprospech vybraných

osôb, ktoré prispôsobujú vlastným osobným potrebám, vplývajú na rozhodovaciú činnosť...“ Výslovne sa v tam spomínajú kauzy ako Božie mlyny, Očistec, Judáš a Mýtnik. Zistenia o koordinácii kajúcnikov mali podľa viacerých vyjadrení politikov vyvolať v parlamente šok. Dokonca aj niektorí vládni poslanci priznali, že správa, ktorú prečítal B. Kollár v NR SR, bola závažná. Lenže hoci sú dané skutočnosti naozaj závažné, nie sú vôbec prekvapujúce.

Na mnohé podozrivé veci upozorňovali právnici už v minulosti, ich kritika však bola odmietaná ako konšpirácie a dezinformácie. Netreba spomínať kritické články mnohých obhajcov právneho štátu, ktorí sa stali terčom mediálnych útokov. Kriticky mysliacich ľudí veľmi poburovalo zapojenie médií do rôznych káuz, od nepochopiteľných únikov materiálov zo spisov špecializovaných OČTK až po zatýkanie známych osôb pred kamerami. V rokoch 2020 a 2021 však už bolo zneužívanie trestného práva také očividné, že sa k nemu začali vyjadrovať aj rôzne **profesijné skupiny právnikov**. Spomenúť treba najmä iniciatívu Advokáti za právny štát a [Výzvu slovenských právnikov](#), ktorá združila stovky advokátov, sudcov a predstaviteľov ďalších právnických profesií. Išlo o nadstranícku akciu, pričom viacerí zo signatárov patrili medzi významné osobnosti v oblasti trestného práva. Autori napísali: „Niektoré udalosti roku 2020 vyvolávajú obavu z ponižujúceho zaobchádzania vo väzbe, pričom existujú podozrenia, že cieľom takýchto praktík je získanie priznania obvineného.“ O kajúcnikoch zasa uviedli: „Poukazujeme na nadužívanie uvedeného inštitútu bez dôsledného preverenia výpovedí takýchto osôb, umožňujúc mu využívanie neprimeraných výhod...“

Najväčšiu zásluhu na tom, že sa verejnosť začala zamýšľať nad rizikami zneužívania trestného práva však nepriniesli odborne formulované výhrady právnikov, ale **osobné príklady nespravodlivostí**. Postoj verejnosti zásadným spôsobom ovplyvnila smrť generála M. Lučanského. Je možné, že práve táto tragická udalosť pomôže zachrániť aspoň niektoré zvyšky právneho štátu na Slovensku. Neludskosť podmienok v kolúznej väzbe však potvrdila aj tragická smrť advokáta L. Krivočenka. Veľkú zásluhu v boji za právny štát má advokát Ribár, ktorý vydržal 20 mesiacov v neludských podmienkach kolúznej väzby a nepodľahol. Navyše, [skúsenosť, ktorú popísal](#), otvorila oči mnohým z tých, ktorí si nechceli priznať realitu. Aj jeho kauza významne prispela k tomu, že diskusia o humanizácii kolúznej väzby sa dostala z prostredia právnických konferencií do NR SR. Po týchto udalostiach bolo tiež ťažšie nálepkovať kritikov súčasného stavu ako konšpirátorov alebo podporovateľov mafie.

Uzavretá a zomknutá skupina

Treba sa pýtať, ako je možné, že tu dnes diskutujeme o podozrení zo zneužívania kajúcnikov. Jedným z dôvodov je to, že niektoré agendy, najmä boj proti korupcii, sa skoncentrovali **do rúk malej skupiny** policajtov, prokurátorov a sudcov, zvlášť v Národnej kriminálnej agentúre (NAKA), Úrade špeciálnej prokuratúry (ÚŠP) a Špecializovanom trestnom súde (ŠTS). Pri OČTK je pritom dôležité, aby medzi nimi panoval profesionálny odstup a aby sa nemohli spriahnuť voči konkrétnemu človeku. Keby v boji proti korupcii existovala väčšia decentralizácia moci a zúčastňovalo by sa na ňom širšie spektrum osôb, boli by nezákonná koordinácia i zneužívanie kajúcnikov ťažšie. Realitou však je, že mnoho ľudí zo špecializovaných orgánov sa veľmi dobre pozná a majú silné väzby z minulosti. Existujú tiež faktory, ktoré napomáhajú ich väzby udržovať, napr. spoločná budova pre ÚŠP a ŠTS v Pezinku. Samozrejme, osobné väzby z minulosti nemusia vôbec viesť k zosnovaniu skupiny zneužívajúcej kajúcnikov, avšak kvôli súčasnej kauze treba skúmať všetky rizikové faktory.

Určité obavy vyvoláva aj **podozrenie z ideologickej jednostrannosti** osôb, ktoré sa presadzujú na špecializovaných OČTK. Osobne poznám politické názory len u malej časti sudcov ŠTS či prokurátorov ÚŠP, na základe danej vzorky som však získal dojem, že ich názorová pluralita vôbec nezodpovedá názorovej pluralite v spoločnosti. Poznám aj politické názory niektorých ďalších prokurátorov a sudcov a musím konštatovať, že ich politické názory sú podstatne pluralitnejšie. Na nejaké komplexné závery nemám dost informácií, domnievam sa však, že otázku novej politickej jednostrannosti v daných orgánoch treba tematizovať a pýtať sa, či to môže mať dopad na politické zneužívanie trestných konaní.

Samozrejme, rozumiem aj tomu, že pre centralizáciu niektorých agend na ÚŠP a ŠTS existujú argumenty (problém regionálnych konexií páchatelov korupcie), chybou je však to, že doteraz sa **protiargumenty nebrali vážne**. Napr. keď v roku 2009 ÚS SR kvôli princípom právneho štátu odmietol Špeciálny súd ako protiústavný, tak sa jeho argumentácia zosmiešňovala a ústavní sudcovia sa stali objektom hrubých mediálnych útokov (pozri [tu](#)).

Atmosféra strachu a obmedzovanie práv

Ďalším súvisiacim problémom je to, že už niekoľko rokov možno na Slovensku cítiť trend zostrovania represie voči rôznym skupinám občanov a ich základným právam. Najvýraznejšie to cítiť pri slobode prejavu, kde bolo prijatých mnoho reštrikcií a veľa ľudí sa dnes bojí otvorene povedať svoj názor. Predmetom útokov sa však stávajú aj základné práva ako osobná česť či dobrá povesť. Za zvlášť závažný treba považovať trend súdneho **obmedzovania základných práv predbežnými prostriedkami**, pri ktorých neexistuje rozhodnutie vo veci samotnej, ale vychádza sa z domnienky o neodkladnosti obmedzenia práv, tá sa však následne nepotvrdí. Spomenúť možno predbežné opatrenia z minulosti, ktorými súdy zakazovali štrajky, aby neskôr povedali, že štrajky boli zákonné. Štrajkové hnutia však už boli rozbité. Rovnako treba uviesť predbežné opatrenia na prospech rôznych oligarchických skupín, napr. pri zákaze knihy v kauze Gorila. Významným zásahom do slobody prejavu bolo aj neodkladné opatrenie proti Ľ. Blahovi, ktorému pred voľbami 2020 súd prikázal zmazať niektoré výroky o skupine ESET, v máji 2021 sa však potvrdilo, že jeho výroky boli v súlade so slobodou prejavu. Toto obmedzenie bolo paradoxné, lebo Denník N pod vplyvom vlastníkov ESET komunikuje prinajmenšom tak agresívne ako Ľ. Blaha.

V tejto atmosfére zneužívania predbežných zásahov do základných práv bolo len otázkou času, kedy sa začne zneužívať aj väzba či ďalšie inštitúty trestného práva. Samozrejme, zneužívanie trestného práva má svoju históriu a nemožno ho spájať len so súčasnou vládou. Dokonca aj skupina, ktorá má koordinovať kajúcnikov a zneužívať kolúznú väzbu, sa zrejme začala formovať ešte v období minulej vlády. Lenže hrozba, že sa do kolúznej väzby dostanú ľudia na základe nepravdivej konštrukcie, podporenej svedectvami kajúcnikov, je z hľadiska princípov právneho štátu zásadnejšia než iné porušovania princípov právneho štátu. Keďže ide o najprísnejšie obmedzenie základných práv zo strany OČTK, dá sa veľmi dobre zneužiť na nátlak voči nepohodlným osobám. Nuž a po neštandardnom zásahu voči bývalému riaditeľovi NAKA B. Zurianovi, ktorý prehovoril o ovplyvňovaní výpovedí kajúcnikov, vzniká otázka, či si na Slovensku môže byť ktokoľvek pred zneužívaním trestného práva istý.

Ako súvisiaci problém treba vnímať, že súčasná moc zbavila sudcov imunity za ich rozhodnutia a vytvorila špeciálne pre nich nový **trestný čin „ohýbanie práva“** (§ 326a TZ): „Kto ako sudca... pri rozhodovaní svojvoľne uplatní právo a iného tým poškodí alebo zvýhodní...“ Tento trestný čin sa dá veľmi flexibilne aplikovať, keďže má veľmi nejasne formulované základné znaky skutkovej podstaty, zvlášť „svojvoľné uplatnenie práva“. V praxi to môže viesť k rozšíreniu spektra možností ako

kriminalizovať sudcov, ktorí nerozhodnú želaným spôsobom. Vzniká tiež riziko, že budú sankcionovaní, keď sa rozhodnú postupovať málo aktivisticky a budú dbať na formálne garancie základných práv v trestnom konaní. Je mementom, že dokonca aj [prezidentka kritizovala](#) „defenzívny formalizmus post-komunistickej justície“. Úplne nepochopiteľné však bolo, keď vo svojom [novoročnom príhovore](#) dva dni po tragickej smrti M. Lučanského povedala: „K dobrým správam z minulého roka patria aj tie z oblasti spravodlivosti... V boji s korupciou a v prístupe k spravodlivosti sme stihli viac, ako za niekoľko predchádzajúcich rokov dokopy.“

Brzdy proti zneužívaniu moci?

Na celej situácii je najhoršie, že držitelia moci sa ku kauze zneužívania kajúcnikov postavili spôsobom, ako keby išlo o zlyhanie, ktoré možno vyriešiť v rámci súčasnej štruktúry OČTK. Lenže pokiaľ bolo možné vytvorenie organizovanej skupiny, ktorá kajúcnikov koordinovala na likvidáciu nepohodlných ľudí, je potrebné vnímať to ako **štrukturálny problém**. Nebudem teraz riešiť, či na čele danej organizovanej skupiny mali stáť konkrétni politici, ak však súčasný systém nedokázal zabrániť podobnému zneužívaniu moci, prečo máme dôverovať, že tomu dokáže zabrániť v budúcnosti? Nehrozí, že sa nejaké skupiny pokúsia cez trestné právo zlikvidovať svojich politických oponentov a uskutočniť tak tichý ústavný prevrat? Podozrenia, ktoré v mesiaci máj zazneli, sú oveľa závažnejšie než čokoľvek, čo by sa mohlo zverejnením informácií z trestných konaní zmariť, a preto by štátne orgány nemali pred verejnosťou zamlčovať fakty. Zneužívanie trestného práva má potenciál spôsobiť zmenu režimu, a to aj pri formálnom zachovaní predošlých ústavných noriem. Preto ide o otázku, ktorú treba riešiť verejne a so zapojením suveréna – občana. Dnes už nestačia uistenia štátnych funkcionárov, že opakovanému excesu zabránia. Všetky podozrenia by sa mali vyšetriť verejne a verejne treba riešiť aj zodpovednosť za to, čo sa tu deje. Na obnovu aspoň niektorých princípov demokracie v SR by tiež bolo vhodné zriadiť vyšetrovací parlamentný výbor, pred ktorým by NAKA, ÚŠP a ŠTS nemali tajnosti.

Samozrejmosťou by mala byť **zmena pomerov v kolúznej väzbe**, na ktorej sa zhodla aj vládna koalícia. V predkladaných návrhoch však treba kriticky vnímať sporné ustanovenia, a to najmä v podobe výnimiek na predĺžovanie väzby nad stanovený počet mesiacov. Zvlášť podozrivé by mohli byť výnimky v prípade trestného činu založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny. Rozumiem určitým dôvodom, pre ktoré má zmysel predĺžovať väzbu v prípade organizovaných skupín, ale nemožno si nevšimnúť, že práve pri „zločineckej skupine“ existuje možnosť zneužívať trestné právo. Domnienka o zločineckej skupine sa dá použiť v prípade ľudí, ktorým nevedia OČTK dokázať žiadny iný trestný čin, a preto si vytvoria špekuláciu o zločineckej skupine. Cez zločineckú skupinu a domnelú účasť v rámci tejto skupiny, opretú o výpovede kajúcnikov, opäť vznikne riziko umiestnenia nepohodlných ľudí na celé roky do kolúznej väzby.

Žiaľ, problémom sú aj vládne **zásahy do súdnej moci** a reforma justície, ktorú mnohí vnímajú ako [problém pre nezávislosť súdnictva](#). Problémom z hľadiska delby moci je aj to, že tí istí ľudia, ktorí ako politici nastavili pravidlá pre fungovanie trestného práva v SR, dnes pôsobia ako rozhodujúce osoby v systéme OČTK. Netreba zabúdať, že rekodifikáciu trestného práva v roku 2005 pripravil D. Lipšic a ten je dnes špeciálnym prokurátorom. Celkovo, ústavou predpokladané oddelenie zákonodarnej, výkonnej a súdnej moci už dnes nezabraňuje koncentrácii a zneužívaniu moci. Vzťahy medzi parlamentom a vládou určuje koalíčná zmluva a tá komplikuje kontrolu vládnucich zástupcami voličov. Základnou reakciou na súčasný stav by preto mala byť snaha o vytvorenie takých právnych nástrojov, ktoré by zabránili opakovanému zneužívaniu moci. Dokonca **treba otvoriť diskusiu**

o zmene fungovania štátu a o novej ústave, ktorá by na Slovensko vrátila princípy demokracie a právneho štátu.

Autor: Branislav Fábry

Zdroj: <https://noveslovo.sk>